

Asit/Baz Dengeleri Devamı (Bölümler 10 ve 11)

Konular: Zayıf baz içeren dengeler, tuz çözeltilerinin pH'sı ve tamponlar

---

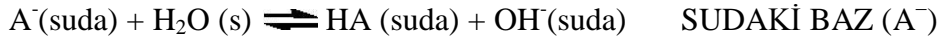
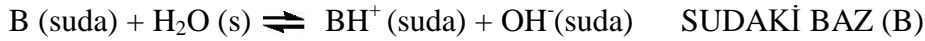
Çarşamba'nın ders notlarından

---

2. Suda Baz

$$\text{Bazın iyonlaşma sabiti } K_b = \frac{[\text{NH}_4^+][\text{OH}^-]}{[\text{NH}_3]}$$

25°C' de K_b 1.8×10^{-5} dir. Bu küçük değer, NH_3 ün çok az bir kısmının suda NH_4^+ olarak bulunduğu anlamına gelir. Bir kuvvetli baz, suda tamamen OH^- iyonu verecek şekilde tepkimeye girer. NH_3 kuvvetli bir baz değildir, orta kuvvette bir bazdır.

$$\text{p}K_b = -\log K_b$$

Daha büyük K_b , daha kuvvetli baz

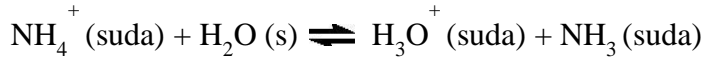
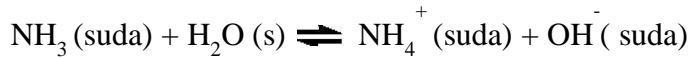
Daha büyük $\text{p}K_b$, daha zayıf baz

3. Eşlenik asit ve bazlar

Kuvvetli asitlerin, eşlenik bazları zayıftır.

Kuvvetli bazların, eşlenik asitleri zayıftır.

Eşlenik asit-baz çifti olarak NH_3 ve NH_4^+ ü düşünün.

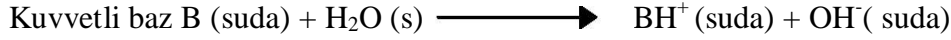

K lar birbiri ile çarpılınca şu elde edilir:

$$K_a \times K_b = \frac{[\text{NH}_3][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{NH}_4^+]} \times \frac{[\text{NH}_4^+][\text{OH}^-]}{[\text{NH}_3]} = [\text{H}_3\text{O}^+][\text{OH}^-]$$

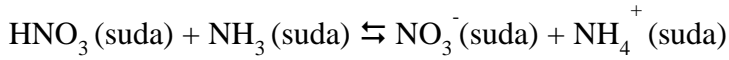
$$K_a \times K_b = K_{su}$$

$$\log K_a + \log K_b = \log K_{su} \quad \text{veya} \quad pK_a + pK_b = pK_{su} = 14.00$$

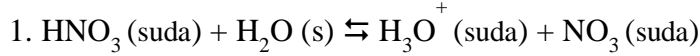
4. Asitlerin bağıl kuvvetleri

HNO_3 ' mi yoksa NH_4^+ ' mi daha kuvvetli asittir? Tepkime sağa mı yoksa sola mı ilerler?

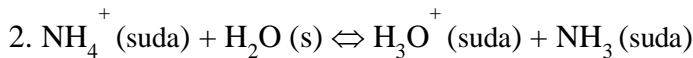

$$K = \frac{[\text{NO}_3^-][\text{NH}_4^+]}{[\text{HNO}_3][\text{NH}_3]}$$

Her bir asiti ayrı ayrı düşünün:

$$K_a (\text{HNO}_3) = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{NO}_3^-]}{[\text{HNO}_3]} = 20$$

$$K_a (\text{NH}_4^+) = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{NH}_3]}{[\text{NH}_4^+]} = 5.6 \times 10^{-10}$$

2. eşitlikten 1. eşitliği çıkartın ve bunlara karşılık gelen denge sabitlerini bölün.

$$K = \frac{K_a (\text{HNO}_3)}{K_a (\text{NH}_4^+)} = \frac{\frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{NO}_3^-]}{[\text{HNO}_3]}}{\frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{NH}_3]}{[\text{NH}_4^+]}} = \frac{[\text{NO}_3^-][\text{NH}_4^+]}{[\text{HNO}_3][\text{NH}_3]} = \frac{20.}{5.6 \times 10^{-10}} = 3.6 \times 10^{10}$$

Tepkime _____ doğru ilerler. HNO_3 asiti, NH_4^+ den daha _____ dir.

Asit-baz problem tipleri

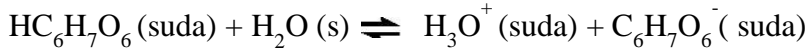
1. sudaki zayıf asit
2. sudaki zayıf baz ← sudaki tuz
3. sudaki kuvvetli asit
4. sudaki kuvvetli baz
5. tampon

Zayıf asit içeren dengeler

Örnek: C vitaminine ait (askorbik asit, $\text{HC}_6\text{H}_7\text{O}_6$) K_a değeri 8.0×10^{-5} dir. 100. mL suda 500. mg asit çözülerek hazırlanmış bir çözeltinin pH sını hesaplayın.

$$0.500 \text{ g} \times \frac{1 \text{ mol}}{176.126 \text{ g}} = 2.84 \times 10^{-3} \text{ mol}$$

$$2.84 \times 10^{-3} \text{ mol} / 0.100 \text{ L} = 0.0284 \text{ M}$$

	$\text{HC}_6\text{H}_7\text{O}_6$	H_3O^+	$\text{C}_6\text{H}_7\text{O}_6^-$
başlangıç molaritesi	0.0284	0	0
molaritedeki değişim	-x	+x	+x
dengedeki molarite	0.0284 - x	+x	+x

$$K_a = 8.0 \times 10^{-5} = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{C}_6\text{H}_7\text{O}_6^-]}{[\text{HC}_6\text{H}_7\text{O}_6]} = \frac{x^2}{0.0284 - x}$$

Eğer $x \ll 0.0284$ ise, o zaman $(0.0284 - x) \approx 0.0284$

$$K_a = 8.0 \times 10^{-5} = \frac{x^2}{0.0284}$$

$x = 0.00151$ (gerçekte 2 anlamlı rakam, burada bir fazlası var)

İhmali kontrol edin. $0.0284 - 0.00151 \approx 0.0284$ midir?

x in değeri sorudaki değerden %5 daha küçükse, ihmal edilebilir.

Burada $(0.00151/0.0284) \times 100 = \%5.3$ (%5 den fazla), kuadratik eşitlik kullanılmalıdır.

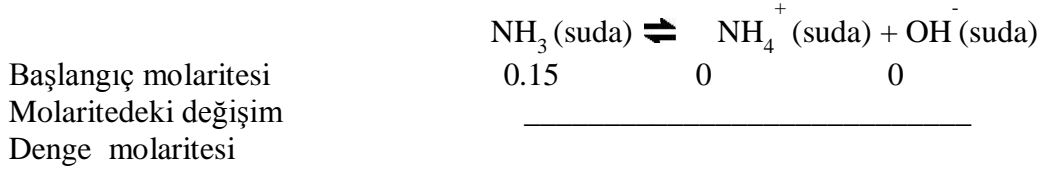
Kuadratik eşitlik kullanıldığında, $x = 0.00147$ (gerçekte 2 anlamlı rakam)

$$\text{pH} = -\log [1.47 \times 10^{-3}] = 2.83$$

Zayıf baz içeren dengeler

Örnek: $\text{NH}_3(\text{suda}) + \text{H}_2\text{O}(\text{s}) \rightleftharpoons \text{NH}_4^+(\text{suda}) + \text{OH}^-(\text{suda})$ $K_b = 1.8 \times 10^{-5}$ (25°C de).

25°C da 0.15 M NH_3 çözeltisinin pH sını hesaplayın.

baz

iyonlaşma

sabiti

İhmali kullanarak, $x =$

İhmali kontrol edin (iyonlaşma yüzdesini hesaplayın)

$\text{pOH} = -\log [\text{OH}^-] =$

$\text{pH} =$

Tuz çözeltilerinin pH sı

Tuz, bir asitin bir baz ile nötralleşmesi ile oluşur. Tuzların sudaki pH sı daima nötral değildir.

Zayıf bazların eşlenik asitlerini içeren tuzlar, asidik çözelti oluşturur; çapı küçük, yükü büyük metal katyonu içeren tuzlar da benzer şekilde asidik çözelti oluşturur (örneğin, Fe^{3+}). [Not: Tüm Grup 1 ve Grup 2 metalleri (örneğin Li^+ , Ca^{+2}) ve +1 yüklü tüm metal katyonları (örneğin, Ag^{+1}) nötraldir.]

Zayıf asitlerin eşlenik bazlarını içeren tuzlar bazik çözelti oluştururlar.

Aşağıdaki çözeltiler için pH' nın asidik, nötral veya bazikliğini tahmin edin.

1) NH_4Cl (suda)

NH_4^+ NH_4^+ zayıf bir bazın eşlenik asiti midir?
 NH_3 zayıf bir baz mıdır?

Cl^- Cl^- zayıf bir asitin eşlenik bazı mıdır?
 HCl zayıf bir asit midir?

2) NaCH_3CO_2 (suda)

3) XY bileşiği için genel kural

X^+ X^+ zayıf bir bazın eşlenik asidi midir? Evet ise, asidik; Hayır ise, nötral
 Y^- Y^- zayıf bir asitin eşlenik bazı mıdır? Evet ise, bazik; Hayır ise, nötral

Genel olarak : asidik+nötral=asidik; bazik+nötral=bazik; nötral+ nötral = nötral

Tamponlar

Tampon çözelti, az miktarda asit veya baz ilavesine rağmen pH değeri yaklaşık olarak sabit kalan çözeltilerdir.

Asit tamponu: bir zayıf asit ve onun eşlenik bazını içeren tuzlardan oluşur. Asidik bölgede tamponlar.

Baz tamponu: bir zayıf baz ve onun eşlenik asitini içeren tuzlardan oluşur. Bazik bölgede tamponlar.

Asidik Tampon Örneği: asetik asit ile asetat tuzunu karıştırın ve dinamik dengeye getirin:

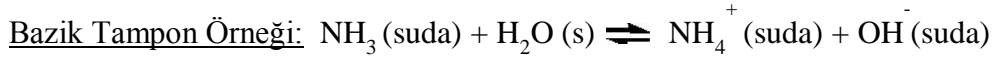

Yaklaşık olarak eşit miktarda CH_3CO_2^- ve CH_3COOH içeren bir çözeltiliye kuvvetli asit ilave edilirse ne olur? İlave edilen H_3O^+ iyonları, hidrojen iyonlarını (protonları) CH_3CO_2^- ye aktararak CH_3COOH ve H_2O molekülleri oluşturur (geri tepkime). Böylece, ortama ilave edilmiş olan H_3O^+ iyonları etkin bir şekilde ortadan kaldırılmış olur ve pH sabit kalır.

Ortama OH^- bazı ilave edilirse, baz CH_3COOH den bir proton alır, H_2O ve CH_3CO_2^- molekülleri oluşturur. Böylece ortama ilave edilmiş olan OH^- iyonları etkin bir şekilde ortadan kaldırılmış olur ve pH sabit kalır.

Asidik tampon etkisi: Zayıf asit, HA, protonlarını ortamdaki kuvvetli bazın OH^- iyonlarına aktarır. Zayıf asidin eşlenik bazı, A^- , protonları ortamdaki kuvvetli asitin H_3O^+ iyonlarından alır.

Kuvvetli asit ve onun eşlenik bazının tuzu iyi bir tampon oluşturmaz. Niçin?

Kuvvetli asit ilavesinde, NH_3 asitin protonlarını alarak NH_4^+ oluşturur. Kuvvetli baz ilavesinde, NH_4^+ protonlarını vererek NH_3 ve H_2O oluşturur. pH aynı kalır.

Bazik tampon etkisi: Zayıf baz, B, ortamdaki kuvvetli asitten proton alır. Zayıf bazın eşlenik asiti, BH^+ , protonunu ortamdaki kuvvetli bazın OH^- iyonlarına aktarır.

Bir tampon, ortama proton vererek veya ortamdaki protonu alarak çözeltilinin pH sını sabit tutan zayıf eşlenik asitlerin ve bazların karışımıdır.

Örnek Tampon Problemi: 1.00 mol HCOOH ve 0.500 mol NaHCOO suda çözülür, çözeltili 1.0 L'ye tamamlanır. Bu tampon çözeltilinin pH'yı hesaplayınız. ($K_a = 1.77 \times 10^{-4}$)

	$\text{HCOOH} + \text{H}_2\text{O} \rightleftharpoons \text{H}_3\text{O}^+ + \text{HCOO}^-$		
Başlangıç molaritesi	1.00	0	0.500
Molaritedeki değişim	-x	+x	+x
Denge molaritesi	1.00 - x	+x	0.500 + x

$$K_a = 1.77 \times 10^{-4} =$$

Yaklaştırma yapın, 1.00 ve 0.500 ile mukayese edilirse x' in değeri küçüktür, $x =$

İhmali kontrol edin

pH =

Şimdi - 1.0 L tampon çözeltiye 0.100 mol kuvvetli asit (HCl) ilave edilirse ne olur?

0.100 mol HCl , aynı mol HCOO^- ile tepkimeye girerek, eşit mol sayısında HCOOH oluşturur:

HCOO^- için, $0.500 \text{ mol} - 0.100 \text{ mol} = 0.400 \text{ mol}$ $[\text{HCOO}^-] = 0.400 \text{ mol}/1.0 \text{ L} = 0.400 \text{ M}$

HCOOH için, $1.00 \text{ mol} + 0.100 \text{ mol} = 1.10 \text{ mol}$ $[\text{HCOOH}] = 1.10 \text{ mol}/1.0 \text{ L} = 1.10 \text{ M}$

Başlangıç molaritesi

Molaritedeki değişim

Denge molaritesi

$$K_a = 1.77 \times 10^{-4}$$

Yaklaştırma yapın, 1.10 ve 0.40 ile mukayese edilirse x' in değeri küçüktür, $x =$

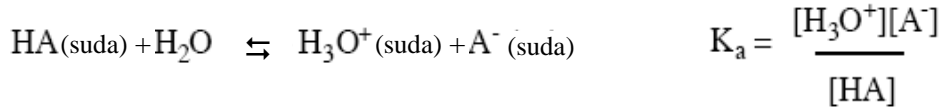
İhmali kontrol edin (% 5 kuralı)

pH = 3.31

Sonuç olarak, 0.10 mol kuvvetli asit ilave edildiğinde pH sadece 3.45' den 3.31'e düşer.

Tampon Hazırlama

Tampon hazırlamada $[HA]/[A^-]$ oranı, pK_a ve pH arasındaki ilişki düşünülmelidir.

$$[H_3O^+] = K_a \times \frac{[HA]}{[A^-]}$$

Yeniden düzenlenirse:

$$\log [H_3O^+] = \log K_a + \log \frac{[HA]}{[A^-]}$$

Her iki tarafın logaritmasını alın:

$$-\log [H_3O^+] = -\log K_a - \log \frac{[HA]}{[A^-]}$$

(-) ile çarpın:

$$pH = pK_a - \log \left(\frac{[HA]}{[A^-]} \right)_{\text{denge}}$$

Eşitlikteki $[HA]$ ve $[A^-]$ değerleri dengededir. Ancak, genelde zayıf asit HA protonlarının çok az bir kısmını kaybeder, bu nedenle $[HA]$ tamponu hazırlamak için kullanılan asitin molaritesinden ihmal edilebilir derecede farklıdır. Benzer şekilde, zayıf bazik anyonu olan A^- 'nin çok az bir kısmı protonları alır. Bu nedenle $[A^-]$ tamponu hazırlamak için kullanılan bazın molaritesinden ihmal edilebilir derecede farklıdır.

Bu nedenle

$$pH \cong pK_a - \log \left(\frac{[HA]_0}{[A^-]_0} \right) \quad \text{Henderson-Hasselbalch Eşitliği}$$

↙
başlangıç

Bu varsayım, $[HA]$ ve $[A^-]$ 'ye nazaran $[H_3O^+]$ küçük olduğunda (%5 den küçük) geçerlidir.

Örnek: pH' sı 4.60 olan bir tampon sistemi hazırlayın.

Bu tampon için, pK_a 'sı 4.75 olan asetik asik uygundur.

Bir tampon çözeltisi $pK_a \pm 1$ aralığında etkindir.

$$pH = pK_a - \log \frac{[CH_3COOH]_0}{[CH_3COO^-]_0}$$

$$\log \frac{[CH_3COOH]_0}{[CH_3COO^-]_0} = pK_a - pH = 4.75 - 4.60 = 0.15$$

$$\frac{[CH_3COOH]_0}{[CH_3COO^-]_0} = 10^{0.15} = 1.4$$

Oran, kullanılan miktardan çok daha önemlidir. Miktar sadece, tampon kapasitesine etki eder.

Tampon derişim arttıkça, pH değişimine karşı gösterilen direnç artar.

Çok düşük derişim kullanırsanız, Henderson-Hasselbalch eşitliği geçerli olmaz.

pH 4.60 için, $[H_3O^+]$ derişimi 2.5×10^{-5} dir.

$$\frac{2.5 \times 10^{-5}}{[HA] \text{ veya } [A^-]} \times \% 100 < \% 5$$

Gereken derişim $> 5.0 \times 10^{-4}$ M